

Nødpenge fra afstemningstiden i Slesvig 1919-1921

- propaganda eller pengemaskine?

AF KLAUS TOLSTRUP PETERSEN

Både på dansk og tysk side blev der efterfølgende udsendt en del sedler, som fejrede sejren i henholdsvis zone 1 og 2. Fra dansk side var der stor glæde og fokus på, at Nordslesvig nu blev en del af Danmark, hvilket blev understreget med udsagn som "atter det skilte bøjer sig sammen" og "ved gen-foreningen med Danmark sker folkets ret fyldest". I nogle tilfælde var budskabet mere spottende overfor tyskerne med formuleringer som "ørn nu må du fly, dansk vi blir påny" og "med vold de ville verden vinde, de styrtes fra magtens tinde".¹⁶ I Dybbøl udgav man i april 1920 sedler på 25 og 50 øre, blandt andet den her viste med Dybbøl Mølle i baggrunden. Den danske krone blev imidlertid først indført i Nordslesvig i slutningen af maj måned. Sedlerne blev derfor forbudt allerede efter to dage og betragtes mest af alt, som en dansksindet manifestation af sejren i zone 1.¹⁷

Fra tysk side blev der udstedt nødpenge, som fejrede sejren i zone 2. Blandt andet stod Holtz bag en 50 pfennig seddel i Flensborg, som viser byens hovedgade på afstemningsdagen badet i mennesker og slesvig-holstenske flag. Denne seddel blev udstedt på årsdagen for afstemningen den 14. marts 1921.¹⁸ Da der allerede var tale om tysk område var der dog knap så meget at fejre og derfor var fokus på sedlerne ofte rettet mod, at man trods verdenskrigens katastrofale følger for landet, havde holdt stand i Mellemslesvig og nu håbede på bedre tider. I enkelte tilfælde udtryktes der tilmed håb om forsoning mellem dansk- og tysksindede til trods for, at folkeafstemningerne havde delt Slesvig i to.¹⁹

Særligt på halvøen Angel blev der trykt en stor mængde af de såkaldte "Erinnerungsscheine" til minde om sejren i zone 2. Et eksempel er denne seddel udgivet i juli 1921 i Husbyskov, der viser to overflødhedshorn, der hælder levnedsmiddelpakker med smør, fedt, sukker og flæsk ud over zone 2 op til afstemningen i 1920.

Pakkerne er en hentydning til de danske nødhjælpspakker, som blev givet til dansksindede i Slesvig efter 1. verdenskrig. Det blev i tyske kredse opfattet som et forsøg på at købe danske stemmer og dem, der tog imod hjælpepakkerne, blev af tyskerne nedladende betegnet som "Speckdänen" (flæskedanskere).

Medlemsblad for:
**Numismatisk Forening
for Nord- og Sydslesvig**

Redaktion/ Kommission:

Jens Madsen
Jørgensby 14
6310 Broager
jensmadsen@moneta.dk
Tlf.: 40 14 21 63

Gengivelse af artikler kun
efter indhentet tilladelse
og med kildeangivelse.

Formand:

Henning Kjær
Kærmindevej 17
6400 Sønderborg.
Tlf.: 74 43 34 82

Fakjaer@mail.tele.dk

Brevbud:

Ved brevbud betales 3% i
salær og evt. porto.

Faste brevbud skal være
fremme dagen før auktionen.

Modtages af
H. C. Deele
Genner Bygade 29
6230 Røde Kro
Telefon 74 66 49 50
hansdeele@bbsyd.dk

Oplag: ca. 80 stk.

Foreningens vedtægter kan
altid rekvireres hos
formanden.

www.nfns.dk

Tryk: Langenberg
Sønderborg

Teksten hylder viljen til at forblive tysk i "nød og smerte" trods de danske forsøg på at "tillokke" sig stemmer med levnedsmiddelpakker og penge. Sedlen var en del af en topografisk serie med flere plebiscitpenge med lignende budskaber.²⁰

Det var imidlertid langt fra alle plebiscitsedler, der hylkede afstemningsresultaterne og udsigten til en ny grænse mellem zone 1 og 2. Fra dansk side var skuffelsen stor i de kredse, der havde håbet på en grænse ved Dannevirke eller i hvert fald, at Flensborg ville komme med til Danmark. Her mente man, at Danmark havde en historisk ret til Flensborg, uanset resultatet af afstemningen den 14. marts 1920, og anklagede den radikale danske regering for ikke at have gjort nok for at få disse områder med til Danmark. Derfor forsøgte man ihærdigt at vende folkestemningen mod regeringen. Det kom også til udtryk på plebiscitpengesedlerne, hvor man i Gramby kommune forsøgte at fremstille statsminister C. Th. Zahle som syndebuk. Et eksempel kan ses på denne bagside til en 2-marksseddel, der blev trykt i påsken 1920. Her ses moder Danmark svøbt i Dannebrog, der breder sine arme ud mod de to slesvigske piger i hvide kjoler, som symboliserer henholdsvis zone 1 og 2. I midten af billedet forsøger Zahle i sort jakkesæt at hindre moder Danmark i at forenes med pigerne, men han holdes tilbage af Christian X. Sedlen illustrerer Påskekrisen og er en hyldest til Christian X, der den 29. marts 1920 fyrede den radikale regering i, hvad der senere viste sig at være, et forgæves forsøg på at få Flensborg med til Danmark.

Utilfredsheden kom dog mest til udtryk på tyske plebiscitpenge, hvor vreden over tabet af Nordslesvig blev illustreret på en række stærkt nationalistiske sedler. Det gik eksempelvis ud over et af danskernes vigtigste nationalsymboler, Dannebrog. På mange sedler ser man enten flaget blive revet itu, trampet på eller hængende langs jorden på knækkede flagstænger.

Nr	Me dl		Kons	Opr. Pris	
		Sedler			
1	38	Udland 10 forskellige sedler	VK	25	
2	38	Udland 10 forskellige sedler	VK	25	
3	38	DK 10 kroneseddel 1972 A0 Si.139	0	20	
4	38	DK 10 kroneseddel 1977 B6 Si. 139	0	20	
5	38	DK 20 kroneseddel 1979 A1 Si. 149	0	35	
6	38	DK 50 Pf. Avnbøl Si. 10	0	30	
7	38	DK ½ mark Broager Si. 15	1	120	
8	38	DK 2 mark Gråsten Si. 33C	0	85	
9	38	DK 50 Pf. Christiansfeld med reklamer Si. 62	0	12	
10	38	DK 1 mark Sottrup uden farve Si. 83	01	150	
11	41	DK Bylderup Bov Hans Nissen ”1 BRØD” Lindman B046	0	250	
12	41	D Westerland 1 mark Stadt UÅ Lindman W060	0	25	
13	67	D 10 forsk. Notgeld	Lot	20	
14	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
15	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
16	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
17	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
18	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
19	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
20	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
21	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
22	67	D 10 forsk. Notgeld	lot	20	
23	67	D Schalkau 6x50 pf DN1171.1	0	15	
		Mønter			
24	38	DK 1 øre 1916	1+	15	
25	38	DK 1 øre 1918 jern	1+	20	
26	38	DK 1 krone 1957	0	20	
27	38	D 4 Reichspfennig 1932 A	1+	40	
28	38	D 4 Reichspfennig 1932 J	1+	45	
29	38	D 50 Reichspennig 1935 F	1+	25	

30	38	D 50 Rechspfennig 1935 J	1+	25
31	38	D Deutsch-Ostafrika 1Pesa 1891	1+	40
32	38	D Deutsch-Ostafrika 1 Heller 1905 A	1+	25
33	38	D Gebiet des Oberbefehlshabers Ost 2 Kopeken 1916A	1+	35
34	41	DK 5 øre 1894	1+	35
35	41	Sverige 5 øre 1878 "Allan Dahl" ind præget	1	50
36	41	Sverige 5 kr 1959 jub	1+	50
37	41	D Nødmønt Pinneberger bank 50 1917 jern	1	40
38	41	Lübeck 1 dreiling 1728 ks	1+	65
39	41	D Flenborg 4 x 10 pf nødmønt zink D 2 rente pf 1924, 10 pf 1917	Lot	25
40	83	DK Sieg Norden katalog 2009	ny	25
41	83	Italien token "Gettone Telefonico"	0	5
42	83	DK 4 x Esbjerg Omnibiler (2 stk med trekant hul) polet	Lot	10
43	83	Rom 2 ubestemte mønter	Lot	150
44	83	Spanien Philip V ½ real 1732	1+	300
45	83	Indien (Trankebar ?) 8 ??, ubestemt mønt	1, 1-	20
46	83	D Braunschweig-Lüneburg-Celle 2 mariengroschen 1653 Christian Ludwig 1648 -1665	1+	75
47	83	Spillemærke 25 Damhus tivoli Viktor Søndergaard nr 1500	0	40
48	83	Kina Booji Chihil Paoting	1+	10
49	83	DK 1 øre 1888 kanthak	1	120
50	83	DK 5 øre 1927N, 5 øre 1941	1	30
51	83	DK 10 øre 1903	1	35
52	83	DK 10 øre 1914 hak i overflade	1(+)	35
53	83	DK 10 øre 1925	1	10
54	83	Dansk Vestindien 10 cent 1878	1	200
55	144	Finland 500 mark 1952 jub 	01-0	250
56	144	Letland 1 lats 1924	1++	30
57	144	D ½ mark 1914J	0	90
58	144	DK 5 øre 1902 lille ks	1+	80
59	144	DK 2 kr 1899 	01-0	1100
60	144	DK 2 sk 1664 H132C	1	120
61	144	DK 2 sk 1654 H130B kraftig renset	1+	60

62	144	DK 2 sk 1649 H124 Si14.1	1	100	
63	144	DK 2 sk 1667 H140C Si23.6	1(+)	140	
64	144	DK 24 sk 1731 H6B reparation af hul 	1	250	
65	144	DK 4 mark 1655 H95A lille skrab på rev 	1+	1800	
66	144	DK 1 specie 1846 H3E 	01	2000	
67	153	D polet „Kreissparkasse zu Hadersleben“ 	0	50	
68	153	D 3 forsk polet „Viehmarkt in Tondern“ 	Lot	50	
69	153	Finland 10 markka 1938 	0	300	
70	153	Deutch-Ostafrika ¼ rupie 1901	1(+)	250	
71	153	Deutch-Ostafrika ¼ rupie 1910 	1+	250	
72	153	Deutch-Ostafrika ¼ rupie 1912 	01	300	
73	153	Deutch-Ostafrika 1/2 rupie 1912 	01	700	
74	153	Færøerne 5 øre 1941	01	100	
75	153	Dansk Vestindien 2 sk 1848 	0	500	
76	153	Dansk Vestindien 5 bit 1905 	01	100	
77	153	Dansk Vestindien 5 cent L. Tissot Si55 	1+	1500	
78	153	D Preussen 1/6 thaler 1810	1-	50	
79	153	D Preussen 1/6 thaler 1814	1-	50	
80	153	D Preussen 2 1/2 groschen 1843	1(+)	150	
81	153	D Preussen 2 1/2 groschen 1863	1(+)	150	
82	153	D Hannover 1/12 thaler 1851	1	70	
83	153	D Mechlenburg Schwerin 1 schilling 1768	1/1-	35	
84	153	D Mechlenburg Schwerin 1 schilling 1794	1-	35	
85	153	D Hamborg 2 schilling 1727	1-	50	
86	153	D Hamborg 4 schilling 1725	1-	50	
87	153	D Hamborg 1 dreling 1855	1++	50	
88	190	D 10 pf 1890J, 4 pf 1932A, 1932J	1-, 1+, 1+	80	
89	190	D ½ mark 1905J, 1906A, 1906J, 1908J	1	80	
90	190	D ½ mark 1914A, 1915A, 1915J, 1916A	1+-1	80	
91	190	D ½ mark 1918A, 1918J	1	40	
92	190	D 50 pf 1920J, 1921A, 1921J	1+	60	
93	190	D 50 pf 1922A, 1928F, 1935E	1+	60	
94	190	D 50 pf 1927A, 1935E, 1941J	1+	60	

95	190	D 2 mark 1937A, 1937D, 1937F	1+	90	
96	190	D 2 mark 1937D, 1938B, 1939J	1+	90	
97	190	D 2 mark 1939A, 1939B, 2 x 1939J	1+	120	
98	190	D 2 mark 1939D, 1939F, 2 x 1939J	1+	120	
99	190	D 5 mark 1934D jub, 1937J	1+	80	
100	190	D 5 mark 1938A, 1938G	1+	80	
101	190	D 5 mark 1970J, 1983G jub	1+	80	
102		Norge F6 2 sk 1810 NM5B rosetter 	01	400	
103		DK FV 1 kurant dukat 1758 Si21.3 H22C 	1(+)	1400	
104		DK C7 2 sk 1801 HIAB Si5.1 H35A	1++	150	
105		DK F7 ½ rigsdaler 1854 H9 Si12	1++	200	
106		DK C9 Tronskifte specie 1863 H3 	1++	2000	
107		DK 10 kr 1908 guld	01	1700	
108		DK 10 kr 1909 guld	01	1700	
109		DK 20 kr 1910 guld	01	3400	
110		DK 20 kr 1912 guld	01	3400	
111		Australien 25 dollar 2006 guld ¼ oz.	0	3100	
		Sedler			
112		DK 1000 kr 1977 A2771A Sunesen Si145	1+	1200	
113		Grønland 25 øre 1905 blanket Si48 	0	800	
114		Grønland 25 øre (1913) Si58B 	1+	300	
115		Grønland 25 øre (1913) Si58C 	0	1000	
116		Grønland 50 øre (1913) Si54C 	0	1900	
117		DK militær 50 pf M1	01-0	75	
118		DK militær 1 mark M2a	01-0	15	
119		DK Militær 5 mark M4a	1-	5	
120		DK Danske brigade 5 øre M13	0	70	
121		DK Danske brigade 10 øre M14	1+	15	
122		DK Danske brigade 25 øre M15	01-0	75	
123		DK Danske brigade 10 kr M18 	01	1500	
124		DK Jutlandia 25 øre, 1 kr J3,J4	0,0	50	
125		DK Jutlandia 5 kr J5	0	45	

: se billede på www.nfns.dk

På nogle sedler betegnes Nordslesvig desuden som "Neu-Dänemark" for at understrege, at Danmark uretmæssigt havde indlemmet et stykke af Slesvig, som ifølge tyskerne aldrig havde været dansk. Historiske begivenheder, der fremhævede tyske sejre over danskerne, vigtige personer og begivenheder i Slesvig-Holstens kamp for selvstændighed fra den danske helstat i midten af 1800-tallet og tysksindede mindesmærker i Nordslesvig var også populære motiver i årene efter folkeafstemningerne. På enkelte sedler udtrykkes ligefrem håbet om, at en ny generation vil revanchere sig og vinde det tabte land tilbage. Særligt i Sønder Brarup kommune blev der udgivet mange af denne type plebiscitpenge, heriblandt en serie på ikke mindre end 8 sedler med forskellige historiske motiver, som blandt andet indeholdt ovenstående hyldest af sejren ved Dybbøl i 1864.²²

Afskaffelsen af nødpengesedlerne kom til at forløbe i to tempi i Slesvig. Den 18. maj 1920 forbød CIS brugen af nødpenge med omgående virkning i zone 1. En overtrædelse af forbuddet ville medføre en bødestraf på det dobbelte af det udstedte beløb.²³ Det betød, at udstedelsen af nødpenge officielt ophørte i Nordslesvig, som et par dage senere indførte dansk valuta. I enkelte kommuner fortsatte man imidlertid med at producere nye sedler, der mindedes folkeafstemningen men ikke kunne benyttes som betalingsmiddel. I oktober 1921 udgav Augustenborg kommune således to nye plebiscitsedler, som foregav at have en værdi på henholdsvis 50 øre og en krone. Af teksten på sedlerne fremgår det dog, at der er tale om erindringssedler fra afstemningen i zone 1, som ikke kunne indløses i den lokale sparekasse og derfor ikke havde nogen pengemæssig værdi.²⁴ I Mellemslesvig havde befolkningen stemt for at forblive en del af Tyskland, så her fortsatte produktionen af nødpenge ufortrødent og kulminerede under den såkaldte hyperinflation i starten af 1920'erne. Her stoppede udstedelsen af nødpenge først endegyldigt efter indførelsen af den såkaldte Rentenmark i november 1923, der satte en stopper for den kraftige inflation i Tyskland.²⁵

Forsættes i næste nummer.

Artiklen har være bragt i "SØNDERJYSKE ÅRBØGER 2020" udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland og skrevet af Klaus Tolstrup Petersen.

Noter bliver vist til sidst ellers kan læses i årbogen.

Hammerslagspris ved medlemssalg og auktion den 11. oktober 2022

Nr.	Pris	Nr.	Pris	Nr.	Pris	Nr.	Pris	Nr.	Pris	Nr.	Pris
1	25	22	5	43	95	64	20	85		106	40
2		23	20	44		65		86		107	40
3		24	30	45	70	66		87	25	108	40
4		25	30	46	125	67	40	88	55	109	60
5	10	26		47	45	68	100	89	38	110	65
6		27	25	48	40	69	10	90		111	125
7		28	25	49	150	70	26	91	50	112	136
8		29	15	50		71		92		113	110
9		30	25	51		72	26	93	100	114	10
10		31	38	52		73	15	94	20	115	25
11	15	32	10	53		74	25	95		116	25
12	15	33		54		75		96		117	25
13		34	36	55	54	76	10	97		118	25
14	32	35	36	56	54	77	15	98	50	119	25
15	5	36	36	57		78		99	30	120	25
16	10	37	52	58		79		100	30	121	46
17	10	38	36	59	10	80	44	101	30	122	1740
18		39	44	60	10	81	52	102	30	123	70
19	10	40	46	61	10	82	42	103	20	124	100
20		41	35	62	10	83	25	104	20	125	75
21		42		63	16	84	40	105	40	©	

Numismatisk Forening afholder medlemsmøde med auktion **tirsdag den 13. december 2022 kl. 19.30** i NygadeHuset i Aabenraa.

Materialet kan ses fra kl. 19.00. Traditionen tro afholder vi lottospil med mange fine gevinster og medlemmernes pårørende er meget velkomne.

Som vi plejer er der blomster til damerne.

Kl. ca. 20.30 er foreningen vært ved kaffen.

Da foreningens beholdning af kommission mønter og sedler er ved at være solgt, vil vi gerne opfordre medlemmerne til at indlevere til salg.